

ACC. N:R. M. 13890 : 1-14.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Erik Månstam
Härad: Ö. Göinge Adress: Glimåkra
Socken: Glimåkra Berättat av: Gunnar Gustavsson f. d. lantbr.
Uppteckningsår: 1954 Född år 1882 i Glimåkra

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kvinnan och branddrift. s. 1-14.
(Tecken. sid. 14.)

Lu F 99.

L.U.F. 99. Kvarnar och kvarndrift. 15.9.54

Luf 99

1

I socknen har för funnit en mycket stor
av kvarnar. Teakten är genomdragen
av en massa mindre och större vatten-
drag och terrängen är starkt kuperad.

I 1671 års jordbeskrivning står kvarnar upp-
tagna vid Glimnåkra by. Tranerödh, Färsköp
och Smörstorp.

För närvarande finns följande kvarnar
igång: "Glimnåkra by vid Källingån, mycket
gammal dammbyggnad. ganska stor vatten-
tillgång, drives numera med turbin och
användes endast för hushållsbruk.
Turbinen gjuten i örnst och sågverk.

2) I Glimnåkra by vidare en modern elektrisk
anläggning med sikt- och sorteringsverk,
anlagd 1918.

L. U. F. 99. Kvarnen

1918

Den förtämrade kvarnen redades för
allmän malmning samtidigt som den ny
anlades. Ägare till den gamla kvarnen
var till 90-talet Mjölle-Yosse, som drunk-
nade vid ett bad i mjölledammen.

En smickare Cederqvist övertog den då och
uppförde där också en möbelfabrik med flera
arbetare. Då blev kvarnen också en släp
samlingsplats för ungdomen som där an-
ordnade dansfester. Övertogs
därefter av Per Jonsson, som bedrev sågverks
verksamhet, vilken senare övertogs av sonen.
På 1930-talet övertogs den av nuvarande ägaren
Nils Persson, som driver kvarnen och sågverket
i huvudsak för husbehov.

I Simonstorp ligger vid den större Kvarnen

L. H. F. 99.

Kvarnarna

En en kvamn med 2 stenar och seht som
i flera generationer varit använt av kring-
byggande byar och ännu drives av
ägaren Esker Olson i mindre omfattning.

I Transevik finns en gammal ley-
kvamn i Kilingån, som fortfarande
användes som gräpshvamn av
de tre gårdar som gemensamt äga den.
I Mölleröd vid samma å en kvamn
med gammal utrustning. Användes
endast till gårdens eget behov.

I Genastorp vid Kälvså finns en kvamn
belägen i Osby socken som användes
av de angränsande byarna i Glänsåkra
socken. Har seht och en gammal i formen
tiden berömd som gränskvarn.

L. U. F. 99.

Ö. Göttinge

Glimåkra

1854

Uppskrift

H

Korsgrynskvarn.

Nerlagda kvarstäens kvarnar:

3 Rumpersöd, mycket gammal kvarn
med sina privilegier från 1700-talet. Kombi-
nerades vid mitten av 1800-talet med
ben-stamp som likom kvarnen ännu
står kvar med ålderdomliga inventarier
och anordningar. Har funnits rårskid
målare och benstampare anställd.

Ufbyggdes i slutet på 1800-talet med röper
som ännu användes för gårdens egen ar-
verkning. Fallet försågs på 1930-talet med
turbin, som nu driver en mindre el-verk
för gårdens behov.

3 senare tid nedrivna kvarnar

3 Glimåkra by: Rönneåns kvarn vid
den lilla Glimåkra. 3 gång vid vårflödet

L. N. F. 99

⑤

Värfallet

inlän 1899. då den förstördes av eldsvåda.
Värfallet byggdes då en smidesfabrik
som jäsade vattenkraft även köpte el-
kraft utifrån. Fallet utdickades vid
kloakeranläggningen i samband med på 1930-talet.

Byggnaden är nu bilgarage.

De
Tockarp
I Gamlaorp byggdes på 90-talet en kvarn
med sågverk av hantverksägaren Bengt
Jönsson. Den fick modernt självmatande
sågband, som en gång skulle demonstrera
dessa maskiner efter ett "fyllt-gille". Det
har sig då inte bättre än hans fick
fingrar på ena handen avskurna
vid vårdslös körning. Kvarnen råknade
senare i färd och är nu borttagen.
Vid Karlebyda strax söder om Boall

⑥ L. H. F. 99.

Oralt ligger ännu ruinen av en kvam, som i början på seklet var i gånge. (Denna kvam har avbildats på en väggmålning i Församlingssalen i Glimåkra av konservator C. O. Svensson.)

I Tockarp finns sämningen efter en kvam uppförd i slutet av 1800-talet av holl. äg. Bengt Jönsson. Den kombinerades senare med cirkebråk, som var gälomnalande. När Bengt, som var en glad sällskapskröder en dag skulle demonstrera dansarna för sin dryckeskröder så han lät "påkruken" och det berättas att han vid visningen rådde få ett par fingrar avskurna. "Så här går de te," sa Bengt toke när han klippte fingrarna med sågen, blev redan ett ordsprik.

I Blaukhult och vid Brickopsgården har funnits.

H. U. F. 99.

⑦ furniets kvarnar in på 1920 talet men är
nu raserade.

"Trallermöllan" vid Färchöge har ombyggt till
sågverk på 1910 talet.

Krista möllan var en större kvarn, som
låg vid sockens gräns mot Kläppån. Den
brade vatten året runt och användes av
långvägs kunder. Is nu helt borta.

Tommasa kvarn låg i kyrkbyn vid
den lilla Glimån. Hade 2 möters fall och
överfalls hjul med god vattentillgång endast
i vårflödet. Brann ner 1899.

Svart kvarnar för husbehörsbruk fanns
i slutet av 1800 talet och in på det nya seklet
till nästan alla byar eller gårdar i socknen
för den västra fjärdingen på följande ställen:
Åkarp, Nedanbrick, Kjelltorp, Eskeröd vidare

L. U. F. 99.

8. vidare i Börskulla, Holske, Källinge, och
till prästgårdsbostället i Kyrklebyr.
Myllsteden är namnet på en plats vid
Kjellstorpssån där det nu inte finns några
lämningar efter kvarn.

Dommar till anläggningarna gjordes
med jord- och stenvallar. Ibland byggdes
rännor och kanaler.

Omkring 1910 skaffade bönderna
husbehovs kottar med järnskivor istället
för stenar. De drevs med vandringsverk dragna
av hästar. Gunmar Gustavson skaffade en
sådan 1912. När el-kraft infördes på gården
1920 sålde han den och köpte en modernare
driven av el-motor och ännu i bruk på gården
för grönska-malning. Användes under sista
världskriget även för mjölbakning.

8

9.

L. U. F. 99.myllbredning.Ägare och organisation.

Trallmäntket drevs kvarnarna här som leidsysla av ägarne som i regel hade lantbruk.

Endast vid kvarnen i Romperöd, som omtalas i handlingar från 1700-talet med särskilda rättigheter, fanns en anställd 'myllars' som utsera skötte benotampen. I Tranerik fanns en bolagskvarn för de tre gårdarna i byn. Den användes i tur och omgång. Den ägdes av gården med strandrätten men servitut fanns för de båda andra gårdarna. Alkistån, som alltid fanns i samband med de flesta kvarnarna ägdes av markägaren men kvarnens

9

10. Kvarnar

underhåll sköttes av alla gårdarna gemensamt.

Vid enskiftet 1811 blev kvarnen i kyrk-
lyrn fördelad den ena gården och de
övriga skaffade under 1800 talet egna
mindre kvarnar. Kvarnlyckan är ett
namn som står kvar efter mästgårds
boställe och anläggning. Vid "Tornassa"
kvarn på stället nr 5 finns murar ännu
kvar. och till klokarogården fanns enligt
muntlig berättelse en skvaltkvarn
i en avloppsdike från en mindre myr.

Ofta var de små kvarnarna betagna
med i skogsläckor, det man "bar myllet
på ryggen". Vid "främsnad" matning upp-
bars alltid "tull" ända in på 1920 talet.

"Per Jons Axel", som ägde den gamla kvarnen

L. U. F. 99

ACC. N:R M. 13890: //

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kvarnen

" i kyrkköken "grejade" alltid med kullen
"tog för mysket" så bönderna blev arga
och ville betala mals-lön kontant.

Man köper här endast i enstaka fall
färdigt mabbrod i gårdarnas förfärande

Vid alla vattenkvarnar fanns åla-
kista byggd av stöcker. Ålen lijkade ägaren
även i det fall mylnaren fanns utställd
som i Romperöd.

Mylnaren var jämnställd med hand-
verkare.

Såden lockades på loftet hemman i går-
darna, ej vid kvarnen.

Särskilda säckar, av hemmanmjöl
hems användes till försäljningen. Torparna
som kom med sin säd på ryggen
använde ibland ett slags "fvegala-poro" med

//

med

hålet på mitten. De var lättare än bära
med halva bördan fram och halva baks.

Man använde ibland natursten som
högs upp av ägarne själva utan särskild
yrkeskunskap. I senare tid användes
köpta stenar av konstgjutning.

Bröderna ville ha sin egen såd
linbakra. Detta gällde för alla sorters mjöl.
Folketro.

Mölkammaran var alltid en
samlingsplats. Där spelades kort
söps och berättades.

Till Knapstorpas-kvarn kom en
gång en folklövare för att samla leyden
man avvisades av Knapstorpas-Per, som
sa: "Komma här o göra nerr i gammalt
folk". I Kilingo fanns en mjölnare

12

L. U. F. 99. ACC. NR M. 13890:13.

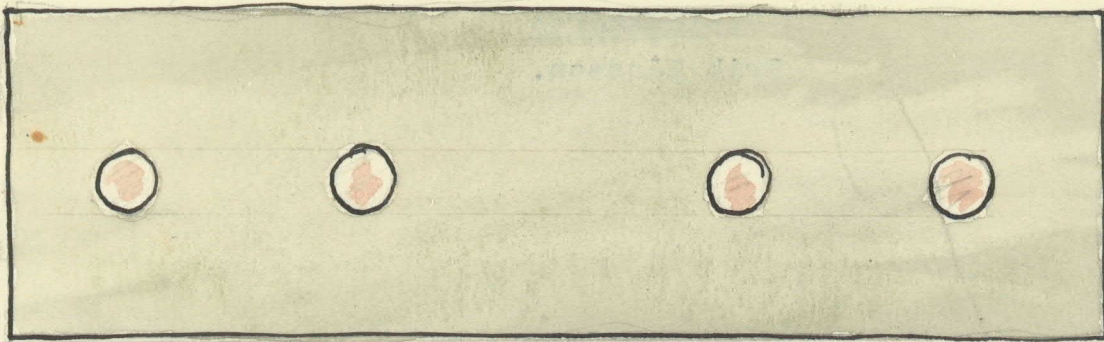
13.

nyjtnare
som födde upp grisar i havarna.
En pojke kom korande dit med nio
löss och nyjtnaren ville stoppa med
honom och sa: "Den som ä så liden
som du, han ved väl inte så mycket."
"Nä" sa pojken, "ja ved bara att nyjtnarens
grisar ä feda men vems så de ajda
de ved ja inte."

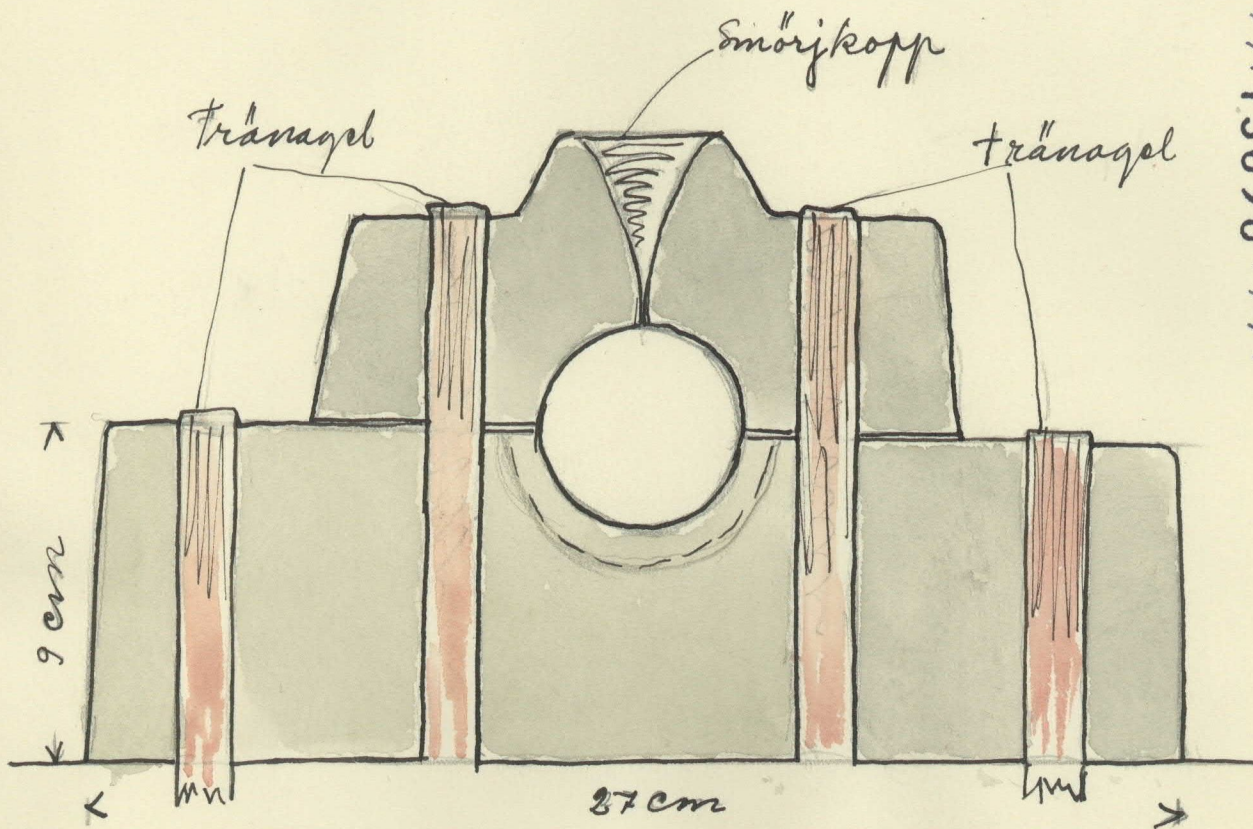
Uppmärksnaren har funnit en lagar
från ett hvarnliket liuvertat av svart
graint förvarat på en gård. Någon upp-
lysning varifrån det här stammade
kunde inte erhållas.

KVARN-HJULSLAGER av huggen granit

Bilaga till L.U.F. 99. 15.9.54

horizontal-proj. av undre stycket.

N. 13890 : 14.

Skala 1:2.